

Jászi Oszkár: Ady és a magyar jövő.

Az igazán nagy költő mindenkor vátesz: a tétovázóknak, a kétségbeesetteknek, a harcosoknak és az útkeresőknek a Jövő felé mutat, ő az, aki a jelen Maya-fátyolát széttépve a teremtés végső értékeire figyelmeztet, ő az, aki vallásos megérzéseivel és hevítő szimbólumaival az életet továbbvivő ritmusnak új szint és lendületet ad. És ő az, aki a saját faja, népe és földje élniakarását egybekovácsolja minden más faj, nép és föld fejlődő élniakarásával a végső cél felé.

Nem véletlenség tehát, hanem a költő igazi funkciója, hogy a megpróbáltatások eme szörnyű éveiben egyre többen és mohóbban keresünk vigaszt és irányítást az Ady költészetében. S így nézve azt, halála sem esetlegesség többé, hanem — mint rendszerint a génuszé — mintegy hangsúlyozása és művészi pontírozása annak, ami művében a legeredetibb és legegyszerűbb rolt. Most, amikor a történelem irtózatossággal és következetességgel aláírja és végrehajtja azt az ítéletet, melyet a költő-jós a világfejlődést megakasztó, minden jogot és tisztességet sárba tapodó, saját és idegen népek boldogulását lehetetlenné tevő gögös, hitetlen és céda országa — naplopó grófok, ragadozó megyei és élvező nihilista zsidó hatalmasságok birodalma felett hozott: most a költőnek távoznia kellett a véres káoszról, hogy se ingadozás, se csüggedés, se gixer ne zavarhassa meg azokat a perspektívákat, melyeket kora legszomjasabb fiatalságának adott. Az ő műve olyan lezárt és befejezett volt, hogy minden hozzáadás vagy módosítás csak elhomályosíthatta volna küldetését és logosát.

Mert még így is hogyan szeretnék máris hasznosítani múltó adottságok érdekében a mi költőnk drága örökségét, hogyan igyekeznek vezércikk-citátumokba átsekélyesíteni olyan vízióit, melyeknek politikai programokhoz semmi közük sincs, hogyan próbálják szűk osztályigékké torzítani az emberiség génuszának szabadság- és szépségkereséseit! ... És ha dőre, iskolás és lehetetlen vállalkozás a múlttól, a milióbból és a költő idegrendszeré-

ből melyek mind a lángész puszta építőkövei — levezetni akarni *oeuvre*-je lényegét és értelmét: úgy még dörébb, iskolásabb és lehetetlenebb egyes rokonszenveiből vagy gyűlöleteiből politikailag elskatulyázni mindig a napi értékeken túlmenő szándékait és törekvéseit.

És most, hogy átkozódó, romlást hirdető, grófok és uzorások pusztulását ígérő próféciája olyan szörnyűségesen beteljesedik, kövessük tovább az ő életlendületét, az Ő szépség-, morál- és igazságlátását a jövő felé. Ady nem azért próféta, mivel a most összetört úri társadalom számos bűnét ostromozta és számos korhadtságát megjelölte — hisz ezt alaposabban elvégezték politikusok, publicisták és szociológusok — hanem azért, mert új ritmusával, jeleivel és hangsúlyával mindazokat érzelmi egységbe kovácsolta, akiket sosem lett volna képes gazdasági érdek, osztályaffinitás vagy politikai *raison* egyesíteni. S mi volt ez az alapvető erő, mellyel ez a hétszilvafás nemes, ez a gyalog sosemjáró úr, ez a gondos eleganciával öltözködő világfi, ez a zsol-táros istenkísértő, ez a nemzetközi vármegyei jövevény, ez a tivornyázó flagelláns hinni és remélni megtanította a maga különös seregét: zöld diákokat, öreg kálvinista prédikátorokat, nemzettagadó proletárokat, cinikus bohémeket, magányos esztétákat, a harctól elfordult tudósokat, jóllakott delnöket és szomjas griseteket? Mi volt az az alapvető erő, mellyel az elaggott, álnemzeti, bornírt, hazug és pózoló akadémikus költészetet, majd meg a reklámos, cinikus, elvtelen lipótvárosi, kávéházi kultúrát megdöntötte, kivégezte és utálttá tette? Mi volt az az alapvető erő, mellyel magyarságunkat oly élesen hangsúlyozva, mint a kuruc-költészet óta senki, mégis képes volt azt maradék nélkül átömlesztetni az igazi nemzetköziség egyetemes vérkeringésébe? ...

Ez az alapvető erő az ő nemes osztályfelettsége, keresztény, sőt keresztyén emberszeretete, a múltba való ösztönös és tudatos elmélyedése, de úgy, hogy a jövőt kutató és hívó tekintete újra élővé tette azokat a kódexromokat, melyeket a hatalmasok zsoldján élösködő historiáírás a haladás útjába rakott. Ez az alapvető erő az ő gyönyörűen szintetikus egyénisége volt, mely a város és a falu értékítéleteit magasabb egységbe forrasztotta. A kapitalista fejlődés óta egyre nagyobb lesz a veszély, hogy egy egészen külön, egymástól idegen művészi, bölcséleti és erkölcsi szenzibilitás fejlődik ki a városon és a falun. Az utolsó évtizedekben a magyar költészet képviselői két, szinte hermetice elválasztott

típusba különültek: itt a falu, amott a város lelkének megszólaltatótól és hegedősei. És ami még rosszabb és veszedelmesebb: itt Budapest, ott az az egész roppant falu, melyet Magyarországnak neveznek!

Itt Budapest: a gentry úrhatnamság és a zsidó cinizmus undorító ölelkezése; felszínes és szedett-vedett kultúra, balkáni mása annak a feslett, elegáns és szellemes Párisnak, melyet Jean Christophe olyan nemes gyűlölettel pörtretíroz; önállóan relativizmus, mely a tudatlanságot és a jellemtelenséget művészi impresszionizmusnak keresztelte el; szabados erotika igazi szenvedély és egyéniség nélkül; finomkodó szellemeskedés, mely néhány jelszón vagy citátumon lovagol (mindegy hogy átkos Ausztria Bécs-e vagy a marxista talmudisztika kiskatéinak harminc új szava!); minden komolyságnak, elvnek, erkölcsi következetességnek orrfintorgató letagadása; durva és jutányos atheizmus és vállaltalanság, mely azonban üzleti rohamot intéz a zsidókérdés tanulmányozói ellen; lármázó és szélső forradalmi tanok olyanok által hirdetve, akik mindenben szolgálain átvették a burzsoázia egész morálját és hedonikáját s akik nyilvánvalóan csak új osztályuralmat akartak vele a régi helyére ültetni.

Amott a falu, a többi Magyarország: gentryskedő félálmban, hazug, külsőséges, a sátánt szolgáló és az Igét üldöző vallásosságában, a vidéki kaszinók és az úri vadászatok durva hedonikájában, a bankok zsoldján és a vármegyeház járszalagán, üvöltő sovinizmusában és asszimilálni akaró kulturtalanságában, basáskodó jegyzőivel és poloskás szállodáival, a főispánok és a sápok által irányított közvéleményével, komoly, dolgos, de nehézkes és elbutított parasztságával...

Mindezen történelmi adottságokkal és múltó viszonylagosságokkal szemben Ady egyik pólusnak sem lett a költője, hanem ősi, hatalmas falusiséga ösztönein keresztül szívta magába a városi kooperáció igazi kulturedveit, de mindig tisztán látva és érezve, hogy a város ügynevezett civilizációja mögött mennyi a rövidlátás, a hisztéria és a hengegés, ellenben hogy a falu ügynevezett barbársága mögött mennyi az örökletes józanság, szabadságvágy és büszke önállóság.

Ebben a szintézisben látom én az Ady legnagyobb erejét: ez tette őt minden jóra törekvő és szebbetakaró magyar lélek költői fókuszává: általa látta meg a falu a városban, ami ott igazi lendület, megváltás és felszabadítás és a város a faluban, ami ott

ösztönös televény, büszke egyedüllét és arisztokratikus magábaszállás.

Arisztokratikus magábaszállás! Húzzuk alá ezt a szót. Mert Ady költészetének úgynevezett szociális oldalát senki igazán megérteni nem fogja lényé arisztokratikus magjának ismerete nélkül. Mert az igazi szociális haladás útja nem a mindent nivellálás, a nyájszerű egyenlősítés, hanem az arisztokratikus egyéniség-kultusz útja. Minél inkább meg van valaki győződve a szellemi és az erkölcsi energiák fölényéről és különműségéről a materiálisokkal szemben; minél inkább látja valaki a Teremtés lényegét a szabadság, az egyéniség teljes kifejtésének és az erkölcsi öncélúságnak kultuszában: annál inkább és föltétlenebbül fogja igenelni ama gazdasági és alkotmányjogi garanciák megvalósítását, melyek lehetővé fogják tenni, hogy a tömeg állati butaságából és naiv amoralizmusából felemelkedhesek a kriticismus és az erkölcsi autonómia magaslatai felé — persze nem a lelki arisztokrácia megsemmisítésére, hanem a demokrácia megnemesítésére és a születési, vagyoni és visszaélési arisztokráciának egy olyannal való helyettesítésére, mely az igazi testi és lelki kiválóságon alapszik. Emberszeretete mellett ez a meglátás tette Adyt szocialistává: nem a szó dogmatikus vagy pártpolitikai értelmében, hanem abban a magasabb, átfogóbb, általánosabb jelentőségében, mely az emberi egyéniség — minden ember egyénisége — felszabadítására irányul, természetesen szellemi fejlődése és erkölcsi szabadsága fejlődésével karöltve. A gyengéknek az erők által való kizsákmányolását lehetetlenné kell tenni, de úgy, hogy ne tegyünk helyére egy újabb kizsákmányolást: az erőknek a gyengék — a fejletlenebbek és értéktelenebbek — általi kizsákmányolását.

Lényének ez az arisztokratikus — faji és vallási ösztönösségek által át-megátitott — alaptermészete tette egyszersmind ezt a kuruc magyart vérbeli nemzetközivé, mert tisztán látta és át-érezte, hogy az egyéniség fejlődése egyenes arányban áll a nemzetköziség gyarapodásával, amely folyamatot csak az a világ-állam fejezheti be, melyben csodálatos harmóniában fog kooperálni minden életképes faj és nemzetiség, mely bilincsből a nagy egyéniségek egyre tökéletesebb humuszává válhatnak.

Ezekben látom én az Ady szellemi és erkölcsi útmutatását a ma küzdőknek és szenvedőknek. Minden új képe, szimbóluma és hangsúlya ennek a világnézésnek öntudatos vagy öntudatlan hevítő szere. A magyarságon át az emberiséghez. A falun át a

városhoz. A szabadságon át a szocializmushoz. Az egyéniségen át a demokráciához. A valláson át a gondolatszabadsághoz. A szolidaritáson át az anarchiához.

Vajjon a szörnyű válságok kohójában, izzó pörölyök csapása alatt most új életformákba átkovácsolt szegény, lerongyolt, meg-rabolt, összetépett magyarság képes lesz-e követni legnagyobb költője útmutatásait s képes lesz-e egyáltalán tovább élni szomorú, megcsónkított, legszebb városaitól és kulturemlékeitől, hegyeitől és bányáitól és tengerétől megfosztott országában?

Bármily súlyosak veszteségeink, bármily irtózatossá válhat társunk, bármily szörnyű megaláztatásunk, még sincs okunk a kétségbeesésre. Az a nyolc-kilenc millió magyar továbbra is a legfejlettebb erkölcsi és szellemi fajta marad a Duna medencéjében. Ami munkát és értéket eddig a világnak adtunk, azt a régi alkotmány és politikai hatalom *dacára* fejtettük ki. Szabad és fejlődés-képes népek által körülvéve, versenyük által izgatva, erősebbek és teljesítőbbek leszünk, mint lebilincselte rabszolganepek néma gyűlölete és csereképtelen haragja által környezve. Szellemi fogyasztópiacunk csak tágulhat, ha csakugyan áttérünk a minőségi többtermelésre, ha régi, teleptelen, svindliiparunkat újjal és földhöz-ípadttal fogjuk helyettesíteni s ha az igazi demokrácia — *azaz önkormányzat* — szellemében építjük át a szétrombolt feudális-plutokratikus intézményeinket. Ép úgy gazdasági fogyasztópiacunk is csak tágulhat — bármiként amputálják is meg megvadult imperialista kezek ezt az őseredeti organizmust — ha a teljes gazdasági szabadság, az igazi free trade szellemében újítjuk meg összeköttetéseinket a most megszületett nemzeti államokkal. Lehet, hogy azok eleinte vonakodni fognak bősz nacionalizmusok vakságában elfogadni a nekik nyújtott baráti jobbot, de előbb-utóbb látni fogják, hogyha élni akarnak egy újabb világháború irtózata nélkül, hát nincs más választás, mint teljes autonómia minden nemzetnek s minél szélesebb államszövetségi rendszer a felszabadult népek között! És nekünk egyébre nincs szükségünk. A többit rábízhatjuk a népek szövetségére, persze nem a wilsoni torzszülöttre, hanem arra a másikra, mely most készül véres vajúdásokon át, a feudalizmus és a kapitalizmus romjain, a felszabaduló föld génuszának védelme alatt...

Legyen vezérünk ebben a munkában az Ady emberszerető, hívó, ösztönös, osztályfeletti, arisztokratikusán szocialista, a falut a várossal és a várost a faluval megtisztítani akaró szelleme!